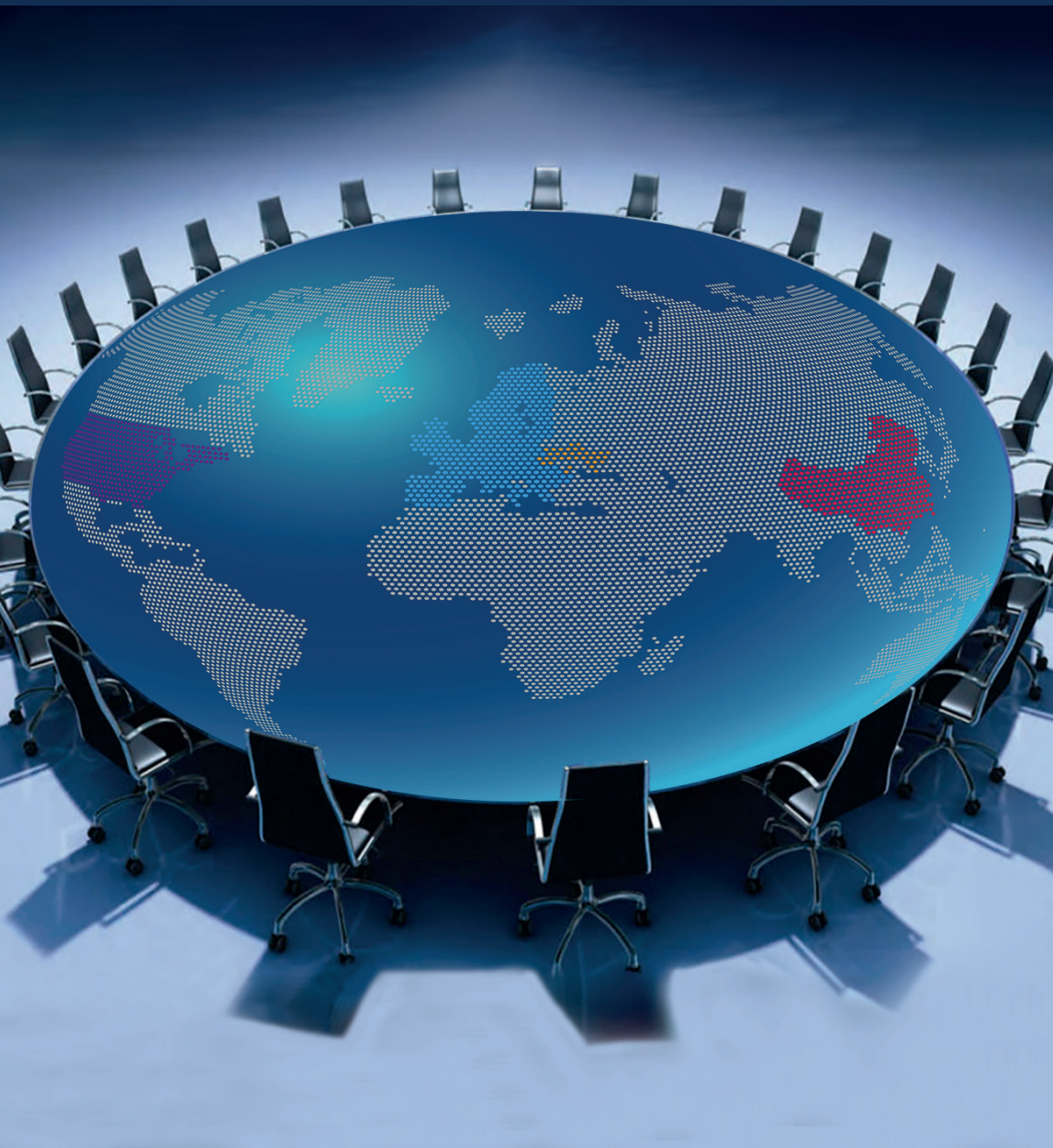

Razumkov
centre

№ 1-2 (201-202)
2026

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

ПОЛІТИЧНА ТА
ЕКОНОМІЧНА
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ,
ГАЛЬМУВАННЯ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

КОНКУРЕНТНЕ
ПРОТИСТОЯННЯ
СВІТОВИХ ЦЕНТРІВ
РІШЕНЬ

ІНСТИТУЦІЙНА
СПРОМОЖНІСТЬ ДО
ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ

УКРАЇНСЬКИЙ ФАКТОР
ЯК ФАКТОР ПОЛІТИЧНОЇ
ВИЗНАЧЕНОСТІ

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ У ПОШУКУ НОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

№ 1-2 (201-202) 2026

ЗМІСТ

2	Юрій ЯКИМЕНКО Передмова	114	Сергій КОРАБЛІН Зміна геоекономічних доктрин
3	Василь ЮРЧИШИН Трансформаційні виклики у пошуку нового економічного порядку	118	Костянтин КУЗНЕЦОВ Посилення ролі євро в трансформації боргової політики України
31	Тетяна АРТЬОМОВА Інклюзивний економічний розвиток як підґрунтя суспільної стійкості України в умовах трансформаційних викликів	121	Ігор ЛЮТИЙ Політико-економічні чинники суб'єктності України в умовах глобальної невизначеності
41	Юрій БАЖАЛ Геополітична економічна трансформація України спільно з Євросоюзом	123	Марина РЯБОКІНЬ, Євген КОТУХ Токенізація суверенного боргу: нова архітектура фінансування постконфліктної реконструкції
46	Яніна БЕЛІНСЬКА Парадокси дедоларизації в епоху цифровізації	133	Геннадій РЯБЦЕВ Уроки проходження опалювальних сезонів як основа для розбудови нової енергетики України
56	Олена БЕРЕСЛАВСЬКА Валютний ринок у контексті невизначеності та макроекономічної нестабільності	140	Оксана СОБКЕВИЧ Структурні трансформації у промисловості в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України
62	Олена БОРЗЕНКО Мегатенденції та відповідні структурні зрушення світової економіки у 2026 р.	150	Микола СУДАКОВ Економічний порядок у режимі короткого часу: український досвід воєнної трансформації
66	Євген БУБЛИК Трансформації валютних систем: виклики та структурні зрушення у 2025-2026 рр.	159	Лідія ТКАЧЕНКО Директива ЄС № 2022/2041 про адекватні мінімальні зарплати: виклики імплементації для України
70	Володимир ВЛАСЮК Здатність до стратегічного планування війни та миру визначить: бути чи не бути українській державі у фрагментованому світі	161	Іван УС Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України у 2025 р.
73	Володимир ГОЛОВКО Україна та Китай: економічні виклики під час війни та повоєнної розбудови	164	Ганна ХАРЛАМОВА, Марія НАУМОВА Трансформація науково-видавничої екосистеми України: безпека, відновлення, європейська інтеграція
80	Василь ГОРБАЧУК, Максим ДУНАЄВСЬКИЙ Енергетична резильєнтність України і конкурентоспроможність Європи в цілому	170	Віталій ШАПРАН, Наталя ШАПРАН, Ігор БРІТЧЕНКО Галузева вразливість рф як трансформаційний виклик у пошуку нового економічного порядку
86	Ірина ДУЛЬСЬКА Як зберегти високотехнологічний вектор розвитку України: виклики негативної інституційної віддачі	181	Олександр ШАРОВ Трансформаційні виклики глобального валютного ринку
92	Ярослав ЖАЛІЛО Пріоритети національних структурних трансформацій в умовах зміни глобального економічного порядку	192	Станіслав ШИШКОВ, Наталія ШЕЛУДЬКО Регуляторна дисфункція на ринках капіталу як загроза національній фінансовій безпеці та інтеграції з ЄС
96	Владислав ЗИМОВЕЦЬ Трансформація світової фінансової архітектури у XXI ст.	207	Інна ШОВКУН Транскордонне виробниче та науково-технічне співробітництво підприємств промисловості України
105	Олександр КІЛІЄВИЧ Врядкування в новому економічному хаосі: order vs disorder	210	Олена ШУБРАВСЬКА, Катерина ПРОКОПЕНКО Ризики продовольчої безпеки у Європі та світі і роль України в їх нівелюванні

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Президент Центру Разумкова –
шеф-редактор журналу
«Національна безпека і оборона»

Юрій Якименко

Генеральний директор
Центру Разумкова

Павло Пинзеник

Наукові редактори випуску

Юрій Якименко,
Василь Юрчишин

Редактори-коректори

Зорина Міщєня
Олександра Шаповал

Дизайн і макет

Тетяна Овсяник

Техніко-комп'ютерна
підтримка

Володимир Кекух
Євген Скрипка

Журнал зареєстровано в Державному комітеті інформаційної політики України, свідоцтво KB № 4122.

Журнал видається з 2000 р. українською та англійською мовами.

Електронне видання.

Адреса редакції:

01032, Київ, бул. Т. Шевченка 336, 7 поверх

тел.: (044) 201-11-98

e-mail: info@razumkov.org.ua, вебсторінка: www.razumkov.org.ua

У разі використання матеріалів, посилання на журнал «Національна безпека і оборона» є обов'язковим.

Усі фотоматеріали, вміщені в цьому журналі, взяті із загальнодоступних джерел.

© Центр Разумкова, 2026

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРЯДОК У РЕЖИМІ КОРОТКОГО ЧАСУ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Микола СУДАКОВ,
доцент Академії праці, соціальних відносин і туризму

У науковому та публічному дискурсі поняття «новий економічний порядок» традиційно з'являється в моменти глибоких криз – війна, фінансові потрясіння, технологічні злами. Воно передбачає, що хаотичний період трансформації зрештою завершиться формуванням нової конфігурації стабільності: нових правил, інституцій, балансів інтересів. У сучасному глобальному контексті це корелює з аналізом структурного зламу світового порядку, де старі правила координації втрачають свою гарантійну силу¹. Однак саме ця передумова – очікування стабілізації – сьогодні має стати предметом проблематизації. Чи справді будь-яка криза веде до встановлення нового порядку? Чи не є сама ідея «нового порядку» інтелектуальною проєкцією можливого тривалого часового горизонту, в якому ми звикли мислити економіку як систему, здатну до самовідновлення?

Війна радикально змінює саму логіку економічної координації. Вона не зводиться до шоку попиту чи пропозиції, до руйнування виробничих потужностей або втрати робочої сили. Найбільш очевидним є те, що війна скорочує горизонт планування, підриває довіру до сталості правил, змінює співвідношення між ризиком і відповідальністю. Економічні агенти – домогосподарства, бізнес, держава – змушені діяти в режимі короткого часового горизонту, де стратегічні рішення підмінюються тактичними, а довгострокові інвестиції – рішеннями виживання. У таких умовах порушується звична структура

координації, яка в мирний період спирається на передбачуваність інституційного середовища, відносну стабільність очікувань і можливість акумуляції капіталу.

Український досвід воєнної трансформації демонструє, що економіка не лише втрачає ресурси – вона змінює свою часову архітектуру. Тривалість, необхідна для накопичення людського капіталу, реалізації інвестиційних циклів і формування стійких ринкових зв'язків, скорочується або стає фрагментованою. Замість поступової еволюції виникає режим прискорених, нерідко вимушених адаптацій,

¹ Nayyar, D. (2025). A world order in crisis and transition: Contemplating its future. *Brazilian Journal of Political Economy*, 45. <https://doi.org/10.1590/0101-31572025-3724>.

що породжує парадокс функціонування без стабільності². Економічна система продовжує функціонувати, але її функціонування дедалі менше відповідає класичному уявленню про порядок як стабільну, інституційно закріплену структуру.

У цьому контексті постає ключове питання: чи можливий «порядок» там, де руйнуються інституційні передумови стабільності та скорочується довгий часовий горизонт? І якщо так, то про який тип порядку йдеться — відновлений, тимчасовий, гібридний чи принципово інший за своєю природою? І чи всі процеси, що виникають у режимі короткого часу, взагалі підлягають інституційному регулюванню в його традиційному розумінні?

Відповідь на ці питання вимагає переосмислення самої категорії економічного порядку — не лише як набору формальних правил, а й як способу координації дій у часі. Аналіз зміни часового режиму — від довгого до короткого — потенційно відкриває можливість по-новому осмислити специфіку української воєнної трансформації та можливі траєкторії її розвитку.

Економічний порядок мирного розвитку сучасних економік спирається не лише на інституції та правила, а й на специфічну часову структуру — наявність довгого горизонту планування^{3,4}, в межах якого економічні агенти могли координувати свої дії, співвідносити витрати з очікуваними результатами та вибудовувати стратегії. Саме довгий час, часто непомітний у повсякденному функціонуванні системи, виступав прихованою передумовою її стабільності⁵.

По-перше, економічний порядок у мирних умовах спирався на довгі інвестиційні цикли. Капіталовкладення в інфраструктуру, промисловість, освіту або технології передбачають відкладену віддачу. Інвестор приймає рішення, виходячи з припущення, що правила гри зберуться, а ринкове середовище залишатиметься достатньо

передбачуваним протягом усього циклу окупності. Навіть високий рівень ризику компенсується саме часовою протяжністю, яка дозволяє розподілити невизначеність і зробити її керованою.

По-друге, стабільність правил є не лише правовою характеристикою, а часовою. Інституції набувають сенсу лише тоді, коли вони діють послідовно впродовж тривалого періоду. Податкова система, трудове законодавство, механізми захисту власності — усе це функціонує як інструмент координації саме завдяки повторюваності та тривалості. Короткочасне правило не стає інституцією; воно не формує довіру і не дозволяє планувати.

По-третє, відтворення людського капіталу також потребує довгого часу⁶. Освітні траєкторії, професійна соціалізація, накопичення досвіду — це процеси, розраховані на роки, а іноді й десятиліття. Система освіти функціонує як механізм підготовки до майбутнього, яке передбачається відносно стабільним. Професійна біографія індивіда — від навчання до пенсії — вибудовується як послідовність етапів, кожен із яких має сенс лише в межах тривалої перспективи.

По-четверте, прогнозованість координації — взаємодія між державою, бізнесом і домогосподарствами — також залежить від довгого часу. Ринки працюють не лише через ціни, а через очікування. Коли ці очікування мають стабільну основу, економічні агенти можуть коригувати свою поведінку без радикальних розривів. Довгий час створює простір для помилок, корекцій, поступових адаптацій. Він дозволяє системі зберігати цілісність навіть у періоди локальних криз.

Таким чином, «довгий час» — це не просто хронологічна тривалість. Це особливий режим функціонування економіки. Він означає можливість планування, тобто здатність пов'язувати сьогодення з майбутнім у раціональній логіці розрахунку. Він означає накопичення — матеріального, фінансового,

² Rosa, H. (2013). *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. Columbia University Press.

³ Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press.

⁴ Braudel, F. (1982). *On History*. University of Chicago Press.

⁵ North, D. C. (2004). *Institutions, institutional change and economic performance* (Reprinted). Cambridge University Press.

⁶ Becker, G. S. (2009). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Chicago Press.

соціального й людського капіталу — яке можливе лише за умови відносної стабільності середовища. Він забезпечує порівнюваність даних, що є необхідною для статистичного аналізу, прогнозування та формування політики: лише в тривалій часовій серії можна виявити тренд, відокремлювати випадкове від структурного. Нарешті, довгий час формує біографічну траєкторію — як на індивідуальному, так і на інституційному рівні. Кар'єра, розвиток компанії, еволюція галузі — усе це набуває сенсу в логіці послідовності й накопичення.

У цьому сенсі економічний порядок можна розглядати як інституціолізовану форму довгого часу. Його раціональність полягає не лише в ефективності розподілу ресурсів, а в здатності підтримувати тривалі координаційні ланцюги. Саме тому економічні кризи в межах мирного розвитку, навіть глибокі, зазвичай не руйнують саму часову архітектуру системи: вони коригують параметри, але не ставлять під сумнів можливість майбутнього як простору відновлення.

Війна радикально змінює цю логіку. Вона руйнує не лише матеріальні ресурси чи виробничі потужності. Вона підриває саму часову архітектуру порядку^{7,8}. Скорочується горизонт планування; інвестиції стають ризиком без гарантованого майбутнього; освітні й професійні траєкторії перериваються або втрачають передбачуваність⁹; статистичні ряди розриваються, а прогнозування перетворюється на сценарне припущення.

Таким чином, війна ставить під сумнів не лише ефективність економіки, а саму можливість функціонування довгого часу як базової умови порядку. Саме з цього розриву й починається трансформація економічної координації, що потребує окремого аналізу.

Якщо довгий час був прихованою передумовою мирної логіки економічного порядку¹⁰, то війна запускає протилежний процес — скорочення часових горизонтів і фрагментацію координації. Це не лише реакція на ризик або невизначеність. Йдеться про формування іншого режиму функціонування економіки — режиму короткого часу. Така трансформація вимагає переосмислення темпоральності воєнної економіки не просто як періоду дефіциту ресурсів, а як специфічного режиму «іншого темпу» та прискорених адаптацій¹¹.

Короткий час — це не просто пришвидшення подій. Це зміна способу зв'язування дій у системі. У такому режимі координація втрачає послідовність і стає епізодичною; очікування перестають узгоджуватися в довгостроковій перспективі; рішення дедалі частіше приймаються як відповідь на конкретну ситуацію, а не в логіці стратегії. Відбувається розрив між рівнями — між державою і бізнесом, між ринком праці й системою освіти, між фінансовими потоками та виробничими циклами. Фрагментація стає не відхиленням, а структурною характеристикою системи.

Трансакційний час — це ритм, у якому економічні агенти обмінюються сигналами, ресурсами й зобов'язаннями. У мирних умовах порядок визначає і відносно стабілізує цей ритм. Контракти укладаються на передбачуваних умовах, виробничі цикли мають усталені строки, логістичні ланцюги функціонують у режимі повторюваності. Навіть у кризових умовах координація зберігає структурну логіку.

Війна порушує саме цей ритм. Координація між акторами стає ситуативною¹². Підприємства змінюють постачальників не з міркувань ефективності, а з міркувань доступності. Держава вводить

⁷ Collier, P. (2007). *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done About It*. Oxford University Press.

⁸ Blattman, C., & Miguel, E. (2010). Civil War. *Journal of Economic Literature*, 48(1), 3-57, <https://doi.org/10.1257/jel.48.1.3>.

⁹ Becker, G. S. (2009). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Chicago Press.

¹⁰ Arrighi, G. (1994). *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*. Verso.

¹¹ Cordet, M. (2025). *What Does «Wartime Economy» Stand For?* (C. 39). IRIS. <https://www.iris-france.org/en/what-does-wartime-economy-stand-for/>.

¹² North, D. C. (2004). *Institutions, institutional change and economic performance* (Reprinted). Cambridge University Press.

регуляції, орієнтовані на негайний ефект, що можуть бути переглянуті за короткий час. Домогосподарства приймають фінансові рішення, виходячи з принципу мінімізації ризику в найближчій перспективі.

Сигнали втрачають системну узгодженість. Ціна перестає бути повноцінним носієм інформації, оскільки на неї впливають фактори безпеки, логістики, адміністративних рішень. Контракт дедалі частіше не гарантує виконання в довгому циклі. Порушуються ланцюги довіри — ключового елементу транзакційної стабільності.

У результаті формується режим коротких транзакцій: швидких, адаптивних, але слабо пов'язаних між собою. Вони забезпечують функціонування системи на мінімальному рівні, однак не створюють умов для стратегічного накопичення. Координація стає реактивною, а не проєктивною.

Не менш важливою є трансформація статистичного часу. Мирна економіка мислить себе через дані — через ряди, тренди, динаміку показників. Статистика є не лише інструментом вимірювання, а й механізмом виробництва очікувань. Прогноз базується на припущенні, що минуле певною мірою структурно пов'язане з майбутнім.

В умовах війни ця передумова порушується. Системний аналіз траєкторії української економіки за останні десятиліття (2005–2024 рр.) демонструє фундаментальний розрив між інерційним розвитком минулого та новими драйверами відновлення, що виникають у воєнний період^{13,14}. Статистичні ряди розриваються — через втрату територій, зміну методологій, зменшення доступності інформації, релокацію підприємств, міграцію населення. Частина показників стає непорівнюваною з попередніми періодами. Інша — взагалі не може бути зафіксована в стандартних інструментах¹⁵.

На місце повноцінних часових серій приходять проксі-дані — опосередковані індикатори, експертні оцінки, вибіркові опитування, адміністративні реєстри з обмеженим охопленням. Вони дозволяють підтримувати мінімальний рівень аналітики, однак втрачається цілісна картина. Замість довгого тренду виникає мозаїка фрагментів.

Це означає кризу статистичного часу як режиму порівнюваності. Якщо показники не можуть бути вписані в послідовність, економічна політика дедалі більше спирається на сценарії, а не на прогноз. З'являється простір для ситуативних рішень, але зменшується можливість стратегічного планування. Таким чином, фрагментація охоплює не лише реальну економіку, а й її аналітичне відображення.

Найглибший вимір скорочення часу проявляється в біографічному рівні. Економічний порядок в умовах миру передбачав відносно послідовну життєву траєкторію: освіта — вхід на ринок праці — професійне зростання — стабілізація доходів — пенсійний період. Ця модель не була універсальною, але вона задавала нормативну рамку.

Війна розриває біографічний час. Мобільність стає вимушеною. Міграція — внутрішня та зовнішня — перериває професійні кар'єри, руйнує накопичені соціальні зв'язки, знецінює частину кваліфікацій. Освітні траєкторії перериваються або переводяться в дистанційний режим із непередбачуваними результатами¹⁶. Частина молоді входить на ринок праці раніше, ніж планувалося; частина — навпаки, відкладає цей вхід через невизначеність¹⁷.

Біографія стає фрагментарною. Замість лінійного розвитку формується послідовність епізодів адаптації. Індивід дедалі менше може розраховувати на довгострокову стабільність професійної ролі. Виникає нова

¹³ Haponiuk, O. (2025). Economy of Ukraine during the war: Challenges, opportunities, and drivers of recovery. *Economic Analysis*, 35, 553–564. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.553>.

¹⁴ Ukraine's GDP in 2025 was 21% lower than its pre-war level. (1771315201). — GMK. <https://gmk.center/en/infographic/ukraine-s-gdp-in-2025-was-21-lower-than-its-pre-war-level/>.

¹⁵ ILO. (2024). Employment, Mobility and Labour Market Dynamics in Ukraine (C. 15) [Thematic Brief Series: Livelihood and Economic Recovery].

¹⁶ Ukraine Labour Market Profile – 2025/2026. — DTDA, <https://www.ulandssekretariatet.dk/wp-content/uploads/2025/01/Ukraine-LMP-2025-final.pdf>.

¹⁷ Piven, D. (2022). The risk of a «Brain Drain» effect in Ukrainian specialists who left Ukraine after the russian invasion began. *Mechanism of an economic regulation*. DOI: <https://doi.org/10.32782/mer.2022.95-96.15>.

нормальність — множинність переходів, перерв, змін статусу.

Це має прямі наслідки для економічного порядку. Якщо біографічний час нестабільний, зменшується готовність до довгострокових інвестицій у власний розвиток; зростає орієнтація на короткі цикли зайнятості; посилюється прагматична логіка виживання.

Усі три виміри — трансакційний, статистичний і біографічний — демонструють, що фрагментація не є лише тимчасовим хаосом воєнного періоду. Вона поступово нормалізується як структурна характеристика режиму короткого часу.

Економіка продовжує функціонувати, але її координація стає дискретною; дані — фрагментарними; життєві траєкторії — перерваними. Саме в цій новій часовій конфігурації постає питання про можливість порядку — вже не як стабільної цілісності, а як специфічної форми узгодження дій у режимі постійної невизначеності.

Скорочення часу і фрагментація координації особливо чітко проявляються в трансформації ролі держави. У воєнному режимі вона водночас посилюється і обмежується. Саме в цьому полягає парадокс: держава набуває додаткових повноважень і мобілізаційних функцій, але втрачає здатність до довгострокової керованості.

З одного боку, війна об'єктивно вимагає концентрації ресурсів і централізації рішень. Держава бере на себе розподіл критичних ресурсів, визначає пріоритети, змінює регуляторні режими, втручається в ринкові процеси, координує міжнародну допомогу. Мобілізаційна функція стає домінантною. Управління набуває характеру екстреної організації — швидкої реакції, перерозподілу, підтримки функціонування ключових секторів.

З іншого боку, саме ця мобілізаційна логіка скорочує часовий горизонт управління. Рішення орієнтовані на негайний ефект, на забезпечення поточної стабільності, а не на формування довгострокових інституційних рамок. Часті зміни регуляцій, адаптація

до зовнішніх умов, залежність від безпекової ситуації — усе це зменшує можливість стратегічного планування в класичному розумінні. У результаті виникає ситуація, коли держава формально посилюється, але інституційно функціонує в короткому часовому циклі.

Одним із проявів цієї трансформації є зростання проектності управління. Проект стає базовою одиницею дії — з чітко окресленою метою, обмеженим бюджетом, визначеним строком реалізації. Це стосується як програм відновлення, так і реформ, інтеграційних процесів, модернізації секторів.

Проектність дозволяє мобілізувати ресурси й досягати конкретних результатів у стислий термін. Вона добре відповідає логіці короткого часу: можна швидко запустити ініціативу, прозвітувати про виконання, адаптувати або закрити її. Водночас проект не завжди інтегрується в довгострокову інституційну архітектуру. Накопичення досвіду відбувається фрагментарно, між проектами відсутня послідовність, а сталість результатів залежить від подальшого фінансування чи політичної підтримки. Яскравим прикладом такої «проектної керованості» є структура Ukraine Facility (2024–2027)¹⁸, де фінансування у розмірі €50 млрд жорстко прив'язане до виконання конкретних квартальних індикаторів (квартальний час), що замінює собою довгострокову стратегію інституційної розбудови. Таким чином, проектність підсилює гнучкість, але послаблює системність.

Іншим наслідком короткого часового циклу є трансформація логіки відповідальності. У воєнних умовах, особливо за наявності міжнародної підтримки, зростає значення підзвітності — фінансової, процедурної, результативної. Кожен проект, кожна програма повинні демонструвати вимірювані результати, відповідність індикаторам, ефективність використання ресурсів.

Підзвітність стає ключовим механізмом легітимації. Вона забезпечує прозорість і довіру, але водночас може витіснити стратегічність. Коли головним критерієм є коротко-строковий показник виконання, зменшується

¹⁸ Directorate-General for Enlargement and Eastern Neighbourhood. (2025). – Strategic Orientations of the Ukraine Investment Framework 2024–2027–Enlargement and Eastern Neighbourhood. https://enlargement.ec.europa.eu/strategic-orientations-ukraine-investment-framework-2024-2027_en.

простір для інституційних інвестицій, результати яких не можна швидко виміряти.

Стратегія передбачає довгий час, можливість ризику, допущення помилки. Підзвітність у короткому циклі орієнтується на мінімізацію ризику і фіксацію результату. У результаті управлінська раціональність зміщується від формування майбутнього до звітування про досягнуте.

У цій конфігурації змінюється природня логіка державного управління. Якщо в умовах довгого часу держава могла виступати архітектором порядку – формувати правила, планувати розвиток, вибудовувати політики на десятиліття вперед, – то в режимі короткого часу вона дедалі більше функціонує як навігатор.

Навігація означає рух у середовищі високої невизначеності, де неможливо заздалегідь зафіксувати кінцеву конфігурацію. Вона передбачає постійне коригування курсу, адаптацію до змін, реагування на непередбачувані події. Це раціональна стратегія в умовах війни, але вона не дорівнює класичному проектуванню порядку.

Навігаційна держава не конструює повністю нову інституційну систему; вона підтримує життєздатність наявної, адаптуючи її до обставин. Її сила полягає у швидкості реакції, але межі – у відсутності довгострокової стабільності, яка дозволила б закріпити зміни як нову норму.

Таким чином, парадокс держави полягає в тому, що в умовах війни вона одночасно концентрує владу і втрачає часову глибину. Посилення мобілізаційних функцій не компенсує скорочення горизонту керуваності. Проектність замінює системність, підзвітність – стратегічність, управління – навігацію.

Звідси випливає ключовий висновок: новий економічний порядок не може бути повністю спроектований у режимі короткого часу. Інститути, що функціонують у короткому циклі, здатні забезпечувати адаптацію і виживання, але не гарантують формування стабільної довгострокової архітектури.

Питання полягає не в тому, чи виникне новий порядок, а в тому, яким чином у фрагментованому часовому режимі можуть накопичуватися передумови його появи.

Однією з найменш очевидних, але стратегічно важливих трансформацій воєнного періоду є розшарування національної економіки на множинні режими функціонування. Якщо в умовах довгого часу економічний порядок тяжіє до уніфікації – через загальнонаціональні правила, інтегровані ринки, спільну податкову та фінансову систему, – то в режимі короткого часу посилюється регіональна асиметрія та темпоральна неоднорідність.

Національна економіка дедалі більше функціонує як сукупність різних регіональних режимів¹⁹. Статистично це проявляється у нерівномірності збитків та адаптації: згідно з оцінками UNDP, малий та середній бізнес у прифронтових регіонах постраждав у 1,5 рази сильніше, порівняно з відносно безпечними західними областями²⁰. В одних регіонах домінує мобілізаційна логіка, високий рівень безпекового ризику, нестабільність виробничих циклів. В інших – відносна стабільність дозволяє зберігати інвестиційну активність, підтримувати підприємницьку ініціативу, розвивати нові форми інтеграції в міжнародні ланцюги створення вартості. Ця диференціація не є лише кількісною; вона формує різні моделі координації.

Паралельно виникають різні логіки інтеграції. Частина регіонів орієнтується на внутрішню мобілізацію ресурсів і перерозподіл, інші – на зовнішні ринки, міжнародні програми підтримки, партнерські проекти. Логістичні маршрути, ринки праці, освітні інституції дедалі частіше функціонують у напівсамостійних конфігураціях. Відбувається локалізація економічної раціональності.

Це супроводжується формуванням різних темпоральностей. У безпосередній близькості до зони бойових дій домінує режим надкороткого часу – орієнтація на виживання, на збереження базових функцій. У відносно безпечних регіонах з'являється простір для середньострокового планування,

¹⁹ Rodrik, D. (2012). *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton & Company.

²⁰ UNDP (2024). *Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine*. – United Nations, <https://doi.org/10.18356/9789213588710>.

інституційних експериментів, залучення інвестицій. В окремих секторах, пов'язаних із міжнародними партнерами, зберігається навіть елемент довгого часу — через багаторічні програми фінансування чи нормативні зобов'язання. Таким чином, національний економічний порядок втрачає однорідність. Він стає мозаїкою режимів, що співіснують, але не завжди повністю інтегровані між собою.

На цьому тлі особливої ваги набуває процес європейської інтеграції²¹. Він додає економіці довгу нормативну рамку — систему стандартів, правил, процедур, гармонізаційних вимог, які розраховані на роки. Євроінтеграція за своєю природою передбачає послідовність, накопичення інституційних змін, імплементацію *acquis communautaire*, тобто відтворення довгого часу як структурної умови розвитку.

Ця рамка виконує стабілізуючу функцію. Вона формує зовнішній горизонт очікувань, який не залежить повністю від поточної безпекової ситуації. Вона створює нормативний вектор, що задає напрям реформ і визначає стандарти майбутнього економічного порядку.

Однак фактична логіка функціонування економіки залишається короткоцикловою. Гармонізація законодавства може відбуватися в прискореному режимі, але її імплементація стикається з обмеженнями ресурсів, кадровими втратами, регіональною нерівномірністю. Процеси адаптації до європейських стандартів часто реалізуються через проекти з чіткими дедлайнами й індикаторами, що відповідає логіці короткого часу. У результаті виникає напруга між довгим нормативним горизонтом і коротким операційним часом.

Довгий нормативний горизонт передбачає послідовність реформ, сталість інституційних змін, відтворення довіри. Короткий операційний час орієнтується на швидкий результат, адаптацію до поточних викликів, управління ризиками. Обидві логіки співіснують, але не завжди узгоджуються. Ця напруга проявляється в тому, що стратегічні документи можуть містити довгострокові

цілі — модернізацію секторів, інтеграцію ринків, реформу управління, — тоді як фактична реалізація відбувається через серію коротких кроків, часто змінених у процесі виконання. Регіональні відмінності підсилюють цю диспропорцію: не всі території мають однакову спроможність до імплементації довгих нормативних рамок.

У такій конфігурації «новий порядок» не формується як єдина цілісність. Він складається з множинних режимів, що перебувають у різних часових координатах. Частина економіки живе в режимі короткої адаптації, частина — в логіці нормативного наближення до довгого європейського горизонту. Отже, український досвід воєнної трансформації демонструє, що новий економічний порядок не виникає як одномоментна заміна старого. Він формується в полі напруги між різними темпоральностями, між регіональними асиметріями та інтеграційними рамками. Саме ця множинність режимів і визначає специфіку сучасної економічної реальності — як простору, де довгий горизонт існує нормативно, але операційно домінує короткий цикл.

Якщо довгий час був прихованою основою економічного порядку в умовах миру, а війна спричинила його радикальне скорочення і фрагментацію координації, то постає питання: що тоді можна назвати «новим економічним порядком»? Чи є він відновленою версією довгого часу, чи принципово іншою конфігурацією, що функціонує в умовах структурної невизначеності?

Український воєнний досвід свідчить: новий порядок не є простим переходом від хаосу до стабільності. Він формується як специфічна модель узгодження дій у режимі короткого часу. Це не відсутність порядку, а його інша форма — менш інерційна, більш гнучка, але й менш гарантована.

У цьому контексті можна сформулювати кілька аналітичних принципів, які окреслюють логіку нового порядку.

1. Порядок більше не дорівнює стабільності. В умовах миру економічний порядок асоціювався зі сталістю правил,

²¹ Pietukhova, Y. (2025). European integration course of Ukraine: Implementation of national interests and current challenges. — *Skhid*, 7(3), 59-64, <https://doi.org/10.21847/2411-3093.2025.738>.

передбачуваністю ринків, довгими інституційними циклами. У режимі короткого часу ця еквівалентність руйнується. Порядок може існувати без повної стабільності, якщо зберігається здатність до відносно узгодженої адаптації.

Інакше кажучи, порядок перестає бути станом рівноваги і стає процесом. Його сутність полягає не в незмінності параметрів, а в можливості швидко коригувати їх без повного розпаду координації. Система функціонує, навіть якщо її правила частково змінюються, а ризики залишаються високими. Таким чином, порядок стає динамічним — здатним підтримувати цілісність через постійну перебудову.

2. Інституційна гнучкість важливіша за жорсткість. У довгому часі інституційна жорсткість забезпечувала довіру: правила не змінювалися довільно, контракти мали тривалу дію, регуляції були стабільними. У режимі короткого часу надмірна жорсткість може перетворитися на фактор паралічу.

Новий порядок передбачає інституційну гнучкість — здатність змінювати процедури, адаптувати регуляції, перерозподіляти ресурси без втрати функціональної цілісності. Гнучкість не означає відсутність правил; вона означає їхню варіативність у межах певної рамки. Саме ця варіативність дозволяє зберігати керованість у середовищі високої невизначеності.

Водночас гнучкість потребує довіри й професійної спроможності. Без них вона може перетворитися на довільність. Тому новий порядок балансує між адаптивністю та нормативністю.

3. Відтворення людського капіталу стає стратегічною умовою безпеки. У режимі короткого часу людський капітал набуває подвійного значення. З одного боку, війна перериває освітні та професійні траєкторії, спричиняє міграцію, втрату кваліфікацій. З іншого — саме здатність до відтворення знань, навичок і компетентностей визначає довгострокову стійкість системи.

Людський капітал перестає бути лише економічним ресурсом; він стає елементом безпеки. Освітня система, ринок праці, механізми перекваліфікації та професійної мобільності формують основу потенційного

повернення до довгого часу. Якщо ці механізми не підтримуються, короткий цикл може закріпитися як структурна пастка.

Таким чином, новий порядок включає збереження і відновлення біографічної протяжності — навіть у фрагментованому середовищі.

4. Керованість обмежена — навігація стає нормою. Вище було показано, що держава втрачає можливість повного проектування порядку. У режимі короткого часу керованість завжди часткова. Складність середовища, швидкість змін і регіональна асиметрія обмежують можливість детального стратегічного планування.

Новий порядок приймає цю обмеженість як даність. Управління трансформується в навігацію — постійне коригування курсу, використання вікон можливостей, балансування між ризиками. Це не відмова від стратегічного мислення, а його адаптація до умов, де майбутнє не може бути повністю передбачене.

Навігація стає раціональною формою дії в системі, де довгий час існує лише як горизонт, але не як гарантована структура.

5. Регіональна диференціація — структурна, а не тимчасова. Фрагментація режимів і регіональна асиметрія не є лише наслідком воєнного шоку. Вони формують нову конфігурацію економічного порядку. Різні регіони функціонують у різних часових координатах, мають різні інтеграційні можливості, різний рівень безпеки й інституційної спроможності.

Новий порядок не усуває ці відмінності повністю. Він передбачає їхнє співіснування в межах спільної рамки. Це означає, що уніфікована модель розвитку поступається місцем багаторівневій структурі, де національна цілісність підтримується через узгодження різних режимів, а не через їх повну синхронізацію.

Отже, «новий економічний порядок» у режимі короткого часу — це не повернення до довгого стабільного циклу і не повний розпад інституційної логіки. Це форма адаптивної цілісності, що виникає в умовах обмеженої керованості, множинних темпоральностей і фрагментованої координації.

Його головна характеристика — не сталість, а здатність утримувати зв'язки між елементами системи попри скорочення часу. І саме від того, чи зможе в цьому режимі поступово відтворитися довгий горизонт — через людський капітал, нормативні рамки та накопичення довіри, — залежить, чи стане цей порядок перехідним, чи закріпиться як нова історична конфігурація економічної логіки.

Воєнна трансформація української економіки продемонструвала не лише вразливість матеріальних ресурсів чи інституційних конструкцій. Вона оголила більш фундаментальну обставину: економічний порядок мирних умов був можливим завдяки довгому часовому горизонту, який сьогодні радикально скоротився. У цьому сенсі мова йде не просто про кризу або перехідний етап, а про зміну режиму координації — від стабільної протяжності до фрагментованої адаптації.

Пошук «нового економічного порядку» в таких умовах неминуче стикається з ризиком ілюзії повного контролю. Спокуса повернутися до логіки детального стратегічного планування, жорсткого проектування інституцій, повної прогнозованості є зрозумілою. Однак вона не відповідає структурним обмеженням короткого часу. Невизначеність більше не є відхиленням; вона стає середовищем функціонування.

Відмова від ілюзії повного прогнозування не означає відмову від раціональності. Навпаки, вона вимагає її переосмислення. Раціональною стає не спроба зафіксувати майбутнє в деталях, а здатність створювати інституції, що витримують варіативність сценаріїв. Раціональною є навігація, що

визнає межі керованості, але не знімає відповідальності за напрям руху.

Визнання меж — це не прояв слабкості, а передумова реалістичної політики. Держава не може повністю контролювати безпекове середовище, глобальні ринки чи міграційні потоки. Бізнес не може гарантувати довгострокову стабільність у середовищі структурної турбулентності. Домогосподарства не можуть планувати життєві траєкторії за моделлю довоєнної передбачуваності. Усвідомлення цих обмежень створює підставу для нової чесності — інституційної й політичної.

Чесність означає відкриту артикуляцію ризиків, реалістичну оцінку ресурсів і відмову від декларативної стабільності. Вона дозволяє формувати політику, яка не обіцяє повернення до попереднього стану, а працює з наявними умовами. Саме така позиція створює основу довіри — ключового ресурсу будь-якого порядку.

Отже, новий економічний порядок не буде відновленням довоєнної стабільності, а інституціоналізацією життя в умовах структурної невизначеності. Його сутність полягає не у відтворенні довгого часу в незмінному вигляді, а у формуванні механізмів, здатних поєднати короткий операційний цикл із нормативним горизонтом розвитку.

Український досвід воєнної трансформації демонструє, що порядок можливий навіть у скороченому часі — але лише за умови визнання його меж, гнучкості інституцій і стратегічної уваги до відтворення людського потенціалу. Порядок без ілюзії повного контролю — це не слабша форма порядку, а його нова історична конфігурація.